

Ohrožené druhy ptactva Radovesické výsypky u Bíliny (severozápadní Čechy)

Endangered bird species of the Radovesická dump near the town Bílina (The Northwest Bohemia) / Gefährdete Vogelarten der Radovesická Abraumkippe bei Bílina (Nordwestböhmen)

JIŘÍ VANÍK¹, ANNA VANÍKOVÁ¹, JOSEF HORÁK²

¹Zabrušany; gothig@seznam.cz

²Revitrans, a.s., Bílina

Přijato: 28. 4. 2023, recenzováno: bez recenze

ABSTRAKT

Vnější výsypka Velkolomu Bílina se rozkládá na ploše 1 653 ha a nachází se ve finálním stadiu rekultivačních prací. Tento článek se zaměřuje na ohrožené druhy uvedené v Červeném seznamu ptáků České republiky. Největší druhové diverzity dosahují ptačí druhy na dvou nerekultivovaných plochách - severní sukcesi o rozloze 20 hektarů a jižní sukcesi, která má rozlohu 34 hektarů. Tato data pocházejí z výzkumu provedeného v letech 2017-2022. Tento výzkum zahrnoval přímá pozorování, monitoring hnízd a kroužkování ptáků. V celkovém součtu se podařilo prokázat 59 ohrožených druhů, z toho 31 nehnízdících a 28 hnízdících.

1 | ÚVOD

Rozhodnutí o vzniku vnější výsypky Velkolomu Bílina padlo ve 2. polovině 60. let 20. století a za oběť jí mělo padnout celkem 5 obcí nacházejících se v Radovesickém údolí. Během let 1969-2003 bylo na plochu 14 km² mezi obcemi Bílina, Chotějovice, Světec, Kostomlaty pod Milešovkou, Štěpánov a Kučlín

přemístěno 680 000 000 m³ zemin. Následně byla plocha výsypky předána rekultivátorům, kteří utváří její podobu až do dnešních dnů. Během rekultivačních prací vznikly jedinečné a různorodé biotopy, které lze zjednodušeně označit jako lesnickou, zemědělskou a hydrologickou rekultivaci.

Obr. 1: Radovesická výsypka (Foto: J. Horák)

2 | POPIS LOKALITY

Retenční nádrže, odvodňovací kanály, poldry, přírodní jezírka - všechny tyto útvary společně vytvářejí vodohospodářský systém výsypky a ptákům poskytují zdroje potravy, hnízdiště a nocoviště. O jejich využitelnosti pro ptačí druhy rozhoduje především čistota vody a množství porostu na březích. Většina nádrží na Radovesické výsypce je bohatá na porosty rákosu obecného (*Phragmites australis*), orobince širokolistého (*Typha latifolia*) a úzkolistého (*Typha angustifolia*). Čistota vody, která je rozhodující především pro vodní ptáky, se však značně liší. Nezarybněné nádrže a jezírka (především na sukcesních plochách) ve středních částech výsypky jsou na jejích okrajích nahrazeny nádržemi určenými pro rekreační rybolov a chov ryb (např. nádrž Hetov nebo Kostomlaty).

Zemědělský typ rekultivace zastupují na Radovesické výsypce dominantní trvalé travní porosty a sady, které se nacházejí v okrajovém pruhu výsypky mezi obcemi Kučlín a Štěpánov. O trvalé travní porosty je pečováno a jsou zachovávány pravidelným sečením, které je však prováděno šetrně s ohledem na hnízdící ptáky i další živočišné druhy, kterým jsou ponechávány neposekané pruhy jako úkryty a zdroje potravy.

Rozlohou nejrozsáhlejším typem rekultivace je lesnická, kterou na Radovesické výsypce reprezentují mladé lesní porosty. Nalezneme zde dub letní (*Quercus robur*), javor mlč (*Acer platanoides*), lípu srdčitou (*Tilia cordata*), olše lepkavé (*Alnus glutinosa*), habry obecné (*Carpinus betulus*), břízu bělokorou (*Betula pendula*) či borovici lesní (*Pinus sylvestris*). V nejstarších částech výsypky přesahuje stáří stromů 20 let, ty nejmladší porosty pak byly vysazovány teprve v roce 2022 a dalších zhruba 10 let budou chráněny před zvěří oplocenkami. Oplocenky mohou mít maximální rozlohu 1 ha, aby byly zachovány migrační trasy pro zvěř. Na dostatečně vzrostlých stromech jsou vyvěšovány hnízdní budky, které mají ptákům nahradit zaniklé přirozené dutiny. Unikátní ekosystémy v rámci Radovesické výsypky tvoří dvě výzkumné plochy, které byly ponechány přirozené sukcesi a neprobíhají na nich žádné rekultivační úpravy. Obě tyto plochy o celkové rozloze 54 ha byly v roce 2017 vyhlášeny významným krajinným prvkem. Typické je na těchto plochách střídání dvou extrémních stanovišť - velmi suchých písčitých vyvýšenin a zamokřených propadlin, které přecházejí v různě velká jezírka. Na vyvýšeninách dominují porosty třtiny křovištní (*Calamagrostis epigejos*), podběle lékařského (*Tussilago farfara*) a břízu bělokoré (*Betula pendula*). V propadlinách pak porosty rákosu obecného (*Phragmites australis*), orobince širokolistého (*Typha latifolia*) a úzkolistého (*Typha angustifolia*) a sítiny rozkladité (*Juncus effusus*). A jsou to právě sukcesní plochy, které jsou druhově nejpočetnějšími biotopy na Radovesické výsypce.

3 | VÝZKUM

Věda a výzkum patří neoddelitelně k historii, současnosti i budoucnosti Radovesické výsypky. Bez vědy a výzkumu by nebylo možné bezpečně vybudovat základy výsypky. Díky pečlivému plánování, výpočtům a sledování je Radovesická výsypka stabilním ekosystémem, do kterého se postupně navrácí život, a to pod bedlivým dohledem profesionálních i amatérských milovníků přírody. Postupně se zde během 60ti let existence výsypky vystřídali geologové, paleontologové, archeologové, hydrologové, biologové atd.

A právě posledně jmenovaní sledují návrat přírody na Radovesickou výsypku, která je neopakovatelným zdrojem informací pro současné i budoucí generace. Pracovníci univerzit, výzkumných ústavů či studenti provádějí každoročně pozorování a sčítání nejen ptáků, ale i obojživelníků nebo hmyzu. Níže se můžete seznámit s některými zajímavými výsledky ornitologického výzkumu, který je na území výsypky v různé intenzitě prováděn od roku 2008.

3.1 | METODIKA VÝZKUMU

Výzkum provádí skupina amatérských ornitologů uskupených pod Bílinskou přírodovědnou společností třemi způsoby - přímým pozorováním, kroužkováním a kontrolou hnízd (především hnízdních budek).

Pozorování je nejrozšířenějším způsobem výzkumu, protože není, s výjimkou dalekohledu a zápisníku, vázáno na žádnou techniku a povolení. Největší význam má při sledování jarního a podzimního tahu ptáků (meziroční rozdíly mezi daty přiletů a odletů jednotlivých druhů), pak také pro sledování množství nocujících a zimujících ptáků. Kroužkování ptáků se na Radovesické výsypce věnují tři kroužkovatelé a jejich zaučení pomocníci. Pro získání povolení ke kroužkování ptáků je potřeba minimálně 2letá praxe pod vedením zkušeného kroužkovatele, absolvování kurzu a složení zkoušky. Z těchto důvodů není kroužkování jako výzkumná metoda příliš rozšířeno, i když přináší velmi cenné údaje, především o změnách v populacích ptáků, jejich kondici a migračních trasách. Kontrola hnízd, na Radovesické výsypce především hnízdních budek, je také vázána na kroužkovací licenci a přináší informace o druhovém složení hnízdních dutinových ptáků, o jejich početnosti, úspěšnosti hnízdění a další informace. Z mnohaletého výzkumu této skupiny existují tisíce záznamů o ptačích druzích a níže je výčet těch nejzajímavějších výskytů a záznamů zvláště chráněných druhů ptáků, podle vyhlášky č. 395/1992 Sb. k zákonu o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb., v letech 2017-2022. Nomenklatura druhů pochází z Atlasu hnízdního rozšíření ptáků v ČR.

Použité zkratky

Stupeň ohrožení podle vyhlášky č. 395/1992 Sb. k zákonu o ochraně přírody a krajiny č. 114/1992 Sb.:

- §1 = kriticky ohrožený druh
- §2 = silně ohrožený druh
- §3 = ohrožený druh

Stupeň ohrožení podle Červeného seznamu ptáků České republiky (Šťastný, Bejček & Němec, 2017):

- CR = kriticky ohrožený druh (critically endangered)
- EN = ohrožený druh (endangered)
- VU = zranitelný druh (vulnerable)
- LC = málo dotčený druh (least concern)
- NT = téměř ohrožený druh (near threatened)

4 | VÝSLEDKY

Husa velká (*Anser anser*) [VU]

Husa velká za posledních pět let na Radovesické výsypce začala úspěšně hnízdit a její každoroční počty se zvyšují. Setkat se s ní můžeme na větších vodních plochách a v jejich okolí a na sukcesních plochách. Husa velká hnízdí početněji na jižní Moravě, v jižních a východních Čechách (v ČR 1 500-2 000 hnízdicích párů).

Labuť velká (*Cygnus olor*) [LC]

V prostoru výsypky hnízdí nepravidelně dva páry labutí, jeden na vodní ploše na mokřadech u severní sukcese a jeden na vodní ploše mezi sukcesními plochami. Labuť velká se nehojně vyskytuje po celém území České republiky (v ČR 450-600 hnízdicích párů).

Čírka modrá (*Spatula querquedula*) [§2, CR]

V prostoru výsypky zaznamenána vždy v době jarního tahu na vodních plochách s rákosinou nebo na vodních plochách v nerekulitované části, v ČR nejčastěji v Polabí. Obývá otevřené oblasti s mělkými vodními nádržemi (v ČR 20-40 hnízdicích párů).

Kopřivka obecná (*Mareca strepera*) [§3, VU]

V prostoru výsypky zastižena pouze jednou na jarním tahu, kdy byl jeden pár pozorován na vodní ploše s rákosinou. V ČR hnízdí na mělkých rybnících s bohatou pobřežní vegetací s dostatečnou vodní plochou (v ČR 2 000-4 000 hnízdicích párů).

Čírka obecná (*Anas crecca*) [§3, CR]

Na Radovické výsypce byl tento druh zaznamenán vždy na stejné větší vodní ploše s rákosinou. V ČR obývá nejrozličnější typy mokřadů, mělkých

Obr. 2: Čírka modrá (Foto: J. Horák)

Obr. 3: Křepelka polní (Foto: J. Horák)

a malých rybníčků v otevřené, výjimečně i lesní krajině (v ČR 30-50 hnízdících párů).

Křepelka polní (*Coturnix coturnix*) [§2, NT]

Tento druh hnízdí po celé ploše výsypky na všech travnatých plochách. Křepelka polní se rovnoměrně a hojně vyskytuje po celém území České republiky (v ČR 5 000-10 000 hnízdících párů).

Lelek lesní (*Caprimulgus europaeus*) [§2, EN]

Na Radovesické výsypce byl tento druh pozorován pouze při podzimním tahu, a to jednou na okraji jižní sukcesní plochy a několikrát na západním okraji Radovesické výsypky. Lelek lesní se ve větších počtech vyskytuje pouze v jižních Čechách a na jižní Moravě, jinde jen ojediněle (v ČR 100-200 hnízdících párů).

Rorýs obecný (*Apus apus*) [§3]

Pozorování rorýse na výsypce se váže výhradně na sběr potravy nad vodními plochami a v prostoru nerekulivačních částí i luk. V současné době hnízdí rorýs v půdních prostorách a větracích otvorech panelových domů, na vysokých věžích a průmyslových halách, v některých místech v ČR i ve svém přirozeném prostředí na skalách a skalních puklinách (v ČR 60 000-120 000 hnízdících párů).

Holub doupňák (*Columba oenas*) [§2, VU]

Holuba doupňáka na výsypce potkáme nejčastěji na loukách a posečených polích, kam zalétá za potravou z přilehlých lesů. V ČR hnízdí ve starých listnatých a smíšených lesích s množstvím vhodných hnízdních dutin po datlovi černém (v ČR 5 000-8 000 hnízdících párů).

Chřástal vodní (*Rallus aquaticus*) [§2, VU]

Tento druh hnízdí u všech vodních nádrží s dostatečně rozsáhlým porostem rákosí po celém území Radovesické výsypky. Tento druh hnízdí po celém území ČR, nejvíce v jižních a východních Čechách (v ČR 800-1 600 hnízdících párů).

Chřástal polní (*Crex crex*) [§2, VU]

Na Radovesické výsypce byl tento druh zaznamenán dvakrát, vždy v mladé výsadbě stromů s vyšším travinným porostem. V ČR chřástal obsazuje především louky, zejména extenzivně a nepravidelně obhospodařované, ale též i louky kosené, a výjimečně hnízdí v polních kulturách (v ČR 1 200-2 000 hnízdících párů).

Chřástal kropenatý (*Porzana porzana*) [§2, EN]

Pozorován pouze při podzimním tahu na okraji jižní sukcesní plochy. Chřástal kropenatý se vysky-

tuje především v jižních Čechách a na jižní Moravě, je velmi málo početný (v ČR 40-80 hnízdicích párů).

Slípka zelenonohá (*Gallinula chloropus*) [NT]

Za celou dobu výzkumu byl tento druh na výsypce pozorován pouze jednou, a to na vodní ploše s rákosinou uprostřed výsypky. V ČR obsazuje zarostlé břehy stojatých i tekoucích vod, zejména pak zarostlé rybníky všech velikostí (v ČR 3 000-6 000 hnízdicích párů).

Jeřáb popelavý (*Grus grus*) [§1, CR]

Na ploše výsypky se s jeřábem lze nejčastěji setkat na loukách v horní části, nebo vodní ploše s rákosím ve středu výsypky. Hnízdním prostředím v ČR jsou nejčastěji bažiny otevřené i lesní krajiny, a také rozsáhlejší litorální porosty vodních ploch. Nejčastěji jsou hnízdní záznamy z Českolipska a východních Čech (v ČR 80-100 hnízdicích párů).

Potápka malá (*Tachybaptus ruficollis*) [§3, VU]

Potápka malá hnízdí v horní polovině Radovesické výsypky na většině vodních ploch s dostatečným porostem rákosí a bez rybářského obhospodařování. Nejvíce párů je na jižní sukcesi a v jejím okolí. Tento druh je početný po celé České republice (v ČR 2 000-4 000 hnízdicích párů).

Potápka roháč (*Podiceps cristatus*) [VU]

Tento druh byl pozorován pouze v jarních měsí-

cích, a to vždy před hnízděním na plochách s rybí osádkou, kde ale nikdy nehnízdil. Potápka roháč hnízdí na celém území České republiky, ovšem není příliš hojná (v ČR 2 500-5 000 hnízdicích párů).

Čejka chocholatá (*Vanellus vanellus*) [VU]

V prostoru výsypky byl tento druh pozorován vždy u polní louže na ještě nezarostlé ploše. V ČR obývala původně podmáčené louky a pastviny, a okraje rybníků, dnes nejčastěji ornou půdu (v ČR 6 000-9 000 hnízdicích párů).

Kulík říční (*Charadrius dubius*) [VU]

Tento druh se letos na Radovesické výsypce vyskytoval pouze u vodní nádrže v údolíčku mezi sukcesními plochami. Kulík říční se nepříliš početně vyskytuje po celém území České republiky (v ČR 800-1 600 hnízdicích párů).

Bekasina otavní (*Callinago gallinago*) [§2, EN]

Pozorována pouze při podzimním tahu na okraji jižní sukcese a podmáčených okrajích rákosových porostů. Bekasina otavní nepočetně hnízdí na většině území ČR (v ČR 500-800 hnízdicích párů).

Pisík obecný (*Actitis hypoleucos*) [§2, EN]

Na Radovesické výsypce byl pisík zaznamenán okolo vodních ploch s rákosinou a nerekulitované části výsypky. Nejčastěji hnízdí při okrajích tekoucích vod. V ČR je nejčastějším prokazovaným hníz-

Obr. 4: Jeřáb popelavý (Foto: J. Horák)

Obr. 5: Potápka roháč (Foto: J. Horák)

Obr. 6: Čejka chocholátá (Foto: J. Horák)

Obr. 7: Bekasina otavní (Foto: J. Horák)

dištěm Morava, v Čechách je dat relativně málo (v ČR 100-200 hnízdících párů).

Vodouš kropenatý (*Tringa ochropus*) [EN]

V prostoru Radovesické výsypky byly zaznamenány dva výskyty v době jarního tahu na podmáčených loukách u jižní sukcesní plochy. Hnízdním prostředím jsou vlhká místa v lesích a lesní mokřiny, okolí potoků, rašeliniště a záplavové území řek. V ČR je prokázáno hnízdění nejčastěji v jižní části republiky (celkový počet 50-80 hnízdících párů).

Racek chechtavý (*Chroicocephalus ridibundus*) [VU]

Racek byl na výsypce zaznamenán vždy u vodní plochy, kam zaletoval za potravou. V ČR hnízdí na ostrůvcích rybníků, někdy na kůlech ve vodě či betonových základech sloupů vysokého napětí. Největší hnízdní populace v ČR jsou na jižní a severní Moravě a v jižních Čechách (v ČR 20 000-40 000 hnízdících párů).

Bukáček malý (*Ixobrychus minutus*) [S1, CR]

Bukáček byl na Radovesické výsypce pozorován pouze jednou na vodní ploše s rákosinou uprostřed výsypky. V ČR obývá rybníky, ramena řek a zatopené štěrkopískovny s literárním porostem. Hnízdění je doloženo především z jižní a severní Moravy a východních Čech (v ČR 70-100 hnízdících párů).

Kvakoš noční (*Nycticorax nycticorax*) [S2, EN]

Jediné pozorování kvakoše bylo zaznamenáno na podzim na nerekulitované ploše výsypky. V ČR obývá bažinatá a rybníční území s mělkými vodami a oblastmi velkých a pomalu tekoucích řek. Největší výskyt je zaznamenán z jižních Čech a Moravy (v ČR 900-1 100 hnízdících párů).

Čáp černý (*Ciconia nigra*) [S2, VU]

V prostoru výsypky byl zaznamenán při sběru potravy na vodní ploše s rákosím. V ČR hnízdí v lesnatých oblastech s tekoucí i stojatou vodou napříč celou republikou (v ČR 400-550 hnízdících párů).

Volavka popelavá (*Ardea cinerea*) [NT]

Tento druh byl pozorován na vodních plochách a na podmáčených loukách napříč výsypkou. Dvakrát bylo prokázáno hnízdění v rákosích nad hlubší vodou. Volavka popelavá se rovnoměrně vykytuje po celém území České republiky (v ČR 3 000-4 000 hnízdících párů).

Orlovec říční (*Pandion haliaetus*) [S1]

Na výsypce byl orlovec zaznamenán na větších vodních plochách v období jarního tahu. Hnízdění orlovce je vázáno na blízkost moří, velkých rybníků a jezer či jiných velkých vodních ploch a velkých řek. V ČR nebylo v letech 2014-2017 prokázáno hnízdění.

Obr. 8: Orlovec říční (Foto: J. Horák)

Obr. 10: Moták pochop (Foto: J. Horák)

Krahujec obecný (*Accipiter nisus*) [§2, VU]

Jediné pozorování krahujce obecného pochází z 12. 11. 2022 z jižní sukcesní plochy. Krahujec hnízdí v mladších světlých lesích, v jejich hustších částech. Krahujec hnízdí po celém území České republiky (v ČR 3 500-4 700 hnízdících párů).

Jestřáb lesní (*Accipiter gentilis*) [§3, VU]

V prostoru Radovesické výsypky zastižen při lovu v mladém porostu bříz. V ČR hnízdí ve všech typech lesů, většinou ve starší části porostu (v ČR 1 800-2 500 hnízdících párů).

Moták pochop (*Circus aeruginosus*) [§3, VU]

Motáci hnízdí na jižní i severní sukcesi a na všech okolních nádržích s dostatečným porostem rákosí. Moták pochop se rovnoměrně vyskytuje po celém území České republiky (v ČR 1 500-2 300 hnízdících párů).

Moták pilich (*Circus cayneus*) [§2, CR]

V ploše výsypky se lze s pilichem setkat v okolí podmáčených ploch s rákosím v zimním období. Pro svá hnízdiště využívá otevřenou krajinu jako jsou vřesoviště, bažiny, ale i vlhké louky a pole. V ČR hnízdí velmi vzácně, v letech 2014-2017 odhadován na 0-2 hnízdní páry.

Ledňáček říční (*Alcedo atthis*) [§2, VU]

Ledňáček říční byl několikrát pozorován na zá-

padním okraji Radovesické výsypky při lovu potravy, několikrát také na jižní sukcesní ploše a vodní ploše uprostřed výsypky. Tento druh hnízdí po celém území České republiky v nepříliš hojných počtech (v ČR 700-1 200 hnízdících párů).

Luňák červený (*Milvus milvus*) [§1, CR]

Na Radovesické výsypce se vyskytuje velmi sporadicky, pozorován pouze nad zemědělskou rekultivací při lovu potravy. Luňák červený se vyskytuje na většině území České republiky (v ČR 220-300 hnízdících párů).

Výr velký (*Bubo bubo*) [§3, EN]

Pozorován jednou poblíž jižního okraje Radovesické výsypky na lovu. V okolí Radovesické výsypky hnízdí 2-3 páry této sovy, do plochy výsypky zaletují pouze na lov. Výr velký nepočetně hnízdí na celém území České republiky (v ČR 700-1 000 hnízdících párů).

Vlha pestrá (*Merops apiaster*) [EN]

Na Radovesické výsypce byl tento druh zaznamenán pouze při návštěvách za potravou, a to na vodní ploše tzv. Údolíčko, v horní části výsypky. V ČR hnízdí tento druh v otevřené zvlněné krajině s jednotlivými stromy nebo skupinami stromů s dostatkem prosluněných míst a s vhodnými stěnami pro hnízdní dutiny. Nejrozšířenější je na jižní Moravě (v ČR 700-900 hnízdících párů).

Obr. 9: Ledňáček říční (Foto: J. Horák)

Krutihlav obecný (*Jynx torquilla*) [§2, VU]

Tento druh se hojně vyskytuje po celém území Radovesické výsypky a ke svému hnízdění využívá hnízdní budky, které jsou vyvěšovány na mladých výsypkových porostech ve spolupráci se Severočeskými doly a.s. V České republice se tento druh vyskytuje běžně, nejvíce na jižní Moravě a v severozápadních Čechách (v ČR 2 500-5 000 hnízdicích párů).

Strakapoud prostřední (*Dendrocoptes medius*) [§3, VU]

V prostoru Radovesické výsypky se s tímto druhem lze setkat v okrajových částech výsypky v okolí starších lesů, které využívá k hnízdění. Strakapoud prostřední vyhledává listnaté, nanejvýš smíšené lesy. Nejčastěji jej potkáme ve starých dubových nebo dubohabrových lesích (v ČR 3 500-7 000 hnízdních párů).

Strakapoud malý (*Dryobates minor*) [VU]

V prostoru výsypky byl tento druh zaznamenán v mladších vzrostlých lesních porostech. Hnízdním prostředím jsou malé a řídké listnaté nebo smíšené lesy napříč ČR (v ČR 1 500-5 000 hnízdicích párů).

Žluna šedá (*Picus canus*) [VU]

Stejně jako u strakapouda prostředního potkáme tento druh nejčastěji v okrajových částech výsypky, kam zalétá za potravou kvůli snadnějšímu přístupu

na zem, k hnízdění využívá okolní staré lesy. V ČR k hnízdění vyhledává především listnaté a smíšené lesy, popř. sady, parky a zahrady se starými stromy vhodnými k tvorbě dutin (v ČR 4 000-8 000 hnízdicích párů).

Ostříž lesní (*Falco subbuteo*) [§2, EN]

Ostříž byl na ploše Radovesické výsypky zaznamenán za celou dobu jejího mapování pouze jednou, při přeletu nerektifikované části. Při hnízdění preferuje otevřenou krajinu s remízky a okraje lesů (v ČR 250-350 hnízdicích párů).

Žuhák obecný (*Lanius collurio*) [§3, NT]

Žuhák obecný hnízdí po celém území Radovesické výsypky. Vyhledává mladé lesní porosty a křoviny, proto je hojnější na lesnických rekultivacích a okraji jižní sukcesní plochy (v ČR 31 000-62 000 hnízdních párů).

Žuhák šedý (*Lanius excubitor*) [§3, VU]

Tento druh byl v letošním roce během hnízdní sezóny pozorován na nově vzniklých oplocenkách při východním okraji Radovesické výsypky. V zimě je možno žuháka šedého pozorovat na celém území výsypky. Žuhák šedý hnízdí po celém území České republiky v nehojných počtech (v ČR 900-1 800 hnízdicích párů).

Obr. 11: Vlha pestrá (Foto: J. Horák)

Obr. 12: Krutihlav obecný (Foto: J. Horák)

Obr. 13: Řuhák šedý (Foto: J. Horák)

Žluva hajní (*Oriolus oriolus*) [§2, LC]

Žluva hajní se na Radovesické výsypce vyskytuje jen velmi ojediněle. Byly zaznamenány jen dva hnízdicí páry, jeden na severní a druhý na jižní sukcesi. Tento druh hnízdí po celé České republice, vyjma vyšších poloh, nejpočetnější je na jižní Moravě (v ČR 9 000-17 000 hnízdicích párů).

Slavík modráček střeoevropský (*Luscinia svecica cyanecula*) [§2, EN]

Slavík modráček střeoevropský se na Radovesické výsypce vyskytuje hojně, především v její horní části, kde je dostatek vhodných vodních ploch s pozvolnými břehy a rozvolněnými porosty rákosu. Nejvíce párů hnízdí na jižní a severní sukcesi, dále pak na vodní nádrži Hetov a v jejím okolí, několik párů hnízdí i na menších vodních ploškách v údolí mezi sukcesními plochami. Největší hnízdní populace slavíka modráčka střeoevropského je v jižních Čechách, dále hnízdí v západních a severozápadních Čechách a na jižní Moravě, ve zbylých částech ČR jen ojediněle (v ČR 1 000-2 000 hnízdicích párů).

Slavík tmavý (*Luscinia luscinia*) [§2, NA]

Na výsypce byli zastiženi celkem čtyři jedinci v období podzimního tahu. Slavík tmavý v Čechách vzácně hnízdí, jedná se o jednotlivé páry ročně, popř. tvoří hybridní páry se slavíkem obecným, přes ČR ale poměrně běžně protahuje. V letech 2014-2017 v ČR nebylo hnízdění zaznamenáno.

Břehule říční (*Riparia riparia*) [§3, NT]

Pozorování břehule říční se vztahují vždy na místa nocovišť vlaštovek, buď na jižní sukcesní ploše, nebo větších vodách s rákosím. Tento druh hnízdí v koloniích na jižní Moravě, v jižních a středních Čechách (v ČR 12 000-24 000 hnízdicích párů).

Vlaštovka obecná (*Hirundo rustica*) [§3, NT]

Vlaštovka obecná se objevuje na všech vodních plochách výsypky, kde hledá potravu, ke konci srpna a na začátku září se v řádech tisíců jedinců vyskytuje na několika nocovištích, především na jižní sukcesi a vodní nádrži Hetov. Hnízdění je vázané na lidská obydlí po celé ČR (v ČR 320 000-640 000 hnízdicích párů).

Jířička obecná (*Delichon urbicum*) [NT]

Tento druh využívá veškeré vodní plochy na Radovesické výsypce ke sběru potravy. Jířičky hnízdí napříč republikou ve společnosti člověka na vesnicích a ve městech (v ČR 650 000-1 300 000 hnízdicích párů).

Sýkořice vousatá (*Panurus biarmicus*) [§2, EN]

V ploše Radovesické výsypky se lze potkat se sýkořicí na většině vodních ploch s rákosinovým porostem a na jižní sukcesní ploše, kde pravidelně hnízdí. V ČR je sýkořice druhem nízkých poloh, nejčastěji na jižní a severovýchodní Moravě a také ve východních Čechách (v ČR 90-180 hnízdicích párů).

Obr. 15: Slavík modráček střeoevropský (Foto: J. Horák)

Obr. 14: Sýkořice vousatá (Foto: J. Horák)

Rákosník velký (*Acrocephalus arundinaceus*) [§2, VU]

Tento druh potřebuje pro hnízdění porosty rákosin, podle toho se také jeho výskyt soustřeďuje především do oblastí obou sukcesních ploch a menších vodních nádrží v jejich okolí. Rákosník velký se hojněji vyskytuje především na jižní Moravě, v jižních a východních Čechách (v ČR 1 400-2 800 hnízdících párů).

Cvrčilka slavíková (*Laustella luscinioides*) [§3, EN]

Na výsypce zastížená v období tahu na zimoviště v prostorách vodních ploch s rákosinou a na nerektifikované ploše. V ČR hnízdí v rozsáhlých rákosinách rybníků a říčních nivách (v ČR 500-1 000 hnízdících párů).

Pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*) [VU]

Na výsypce zastížen jeden mladý jedinec v době tahu v rákosině při monitoringu průtahu rákosníků. V ČR obývá rozvolněné křoviny, zarůstající části výsypky a vojenských prostorů (v ČR 4 000-8 000 hnízdících párů).

Bramborníček hnědý (*Saxicola rubetra*) [§3, LC]

Tento druh hnízdí především na rozvolněných okrajích jižní sukcese, dále pak rádi bramborníčky využívají nově vzniklé oplocenky v údolíčku mezi sukcesními plochami a na jižním okraji Radovesické výsypky. V dolní rektifikované části výsypky se bramborníček hnědý vyskytuje jen ojediněle. V ČR hnízdí tento druh hojně po celém území, menší početnost je pouze na jižní Moravě (v ČR 12 000-24 000 hnízdících párů).

Bramborníček černohlavý (*Saxicola rubicola*) [§3, VU]

Tento druh hojně obývá celé území Radovesické výsypky, především louky, okraje cest, kraje sukcesních ploch a oplocenky. Bramborníček černohlavý se hojně vyskytuje na Moravě a v severozápadních Čechách (v ČR 2 800-5 200 hnízdících párů).

Bělořit šedý (*Oenanthe oenanthe*) [§2, EN]

Na Radovesické výsypce se vyskytuje několik hnízdících párů v oblasti mezi sukcesními plochami, kde se pohybují na oplocenkách a kamenných hromádách. Početněji se bělořit šedý vyskytuje pouze na jižní Moravě a v severozápadních Čechách (v ČR 500-800 hnízdících párů).

Konipas luční (*Motacilla flava*) [§2, VU]

Tento druh se vyskytuje především v horní části výsypky na kosených loukách a přilehlých oplocenkách, zarostlých příkopech a na okraji jižní sukcese. Konipas luční hnízdí hojněji na jižní Moravě, ve středních a severozápadních Čechách (v ČR 800-1 600 hnízdících párů).

Linduška luční (*Anthus pratensis*) [NT]

Linduška luční hnízdí v oblastech kolem oplocenek. Tento druh se vyskytuje více v Čechách než na

Moravě, a to především v příhraničních oblastech (v ČR 20 000-40 000 hnízdících párů).

Linduška horská (*Anthus spinoletta*) [§2, CR]

Na Radovesické výsypce je jediný záznam z doby jarního tahu z podmáčené louky uprostřed výsypky. Linduška hnízdí v otevřených oblastech nad horní hranicí lesa, v ČR v Krkonoších, Jeseníkách a na Šumavě (v ČR 40-60 hnízdících párů).

Strnad luční (*Emberiza calandra*) [§1, VU]

Strnad luční obývá nově vzniklé oplocenky a vyskytuje se i na okraji jižní sukcese. Tento druh hojněji hnízdí na jižní Moravě a v severních Čechách (v ČR 5 000-10 000 hnízdících párů).

5 | ZÁVĚR

Závěrem lze říci, že Radovesická výsypka je stále unikátním a jedinečným ekosystémem v rámci celé České republiky. Bohužel však výsledky ornitologických (i dalších) průzkumů ukazují jasný trend poklesu druhové pestrosti s tím, jak postupují rekultivační práce a výsypce je navrácen vzhled z let před jejím vznikem. V průběhu dalších let tak splyne krajina Radovesické výsypky se svým okolím, a proto je důležité nasbírat, dokud to lze, co nejvíce dat a jiných materiálů (např. fotografií).

5 | ZÁVĚR

[1] KABRNA, M.: Zhodnocení sukcesních ploch na Radovesické výsypce pro účely vyhlášení VKP, R-PRINCIP Most, s.r.o., Most, 2015.

[2] CIBULKA, J.: Pedologicko-biologické zhodnocení předpolí výsypky Radovesice, Vysoká škola zemědělská v Praze, Praha, 1995.

[3] ŠTASTNÝ, K., BEJČEK, V., MIKULÁŠ, I., TELENSKÝ, T.: Atlas hnízděního rozšíření ptáků v České republice 2014-2017, Aventinum, Praha, 2021.

[4] MACHM K., DVOŘÁK Z., BORŠIOVÁ J., VANÍKOVÁ A., VANÍK, J.: Radovesická výsypka, Bílinská přírodovědná společnost z.s., Bílina, 2022.

[5] ŠTASTNÝ, K., BEJČEK, V., NĚMEC, M.: Červený seznam ptáků České republiky. Příroda, Praha, 2017.

[6] Vyhláška Ministerstva životního prostředí České republiky č. 395/1992, kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 sb. O ochraně přírody a krajiny.

[7] SDAS.CZ: <http://www.sdas.cz/aktivity/tvorba-a-obnova-krajiny/vyvoj-rekultivacnich-postupu-na-uzemi-radovesicke-vysypky.aspx>

[8] HROBICE.CZ: <http://www.hrobice.cz/informace-o-obci/blizke-okoli/radovesicka-vysypka/>